

Lesbrief 1 – Kennismaking: literatuur op z'n tijd

Lesdoelen

- Leerlingen maken kennis met het gekozen boek en de auteur.
 - Leerlingen situeren het boek binnen de historische context.
 - Leerlingen ontwikkelen een eerste literaire en historische interpretatie.
-

Tijd

2 lessen (± 50 minuten per les)

Voorkennis

- Basiskennis van historische tijdvakken.
 - Ervaring met het lezen van literaire teksten.
-

Lesopbouw

1. Introductie (55 min)

- De docent houdt een korte boekpresentatie van verschillende historische (YA) boeken. Pas het aantal boeken aan op het aantal groepjes dat je maakt. Gebruik een PowerPoint o.i.d. met afbeeldingen en pakkende zinnen uit het boek om leerlingen te prikkelen. Een korte trailer van ene boekverfilming kan ook leuk zijn.
 - Bespreek kort het literaire genre en de belangrijkste thema's van de boeken.
 - Laat leerlingen zelf een boek kiezen waar ze interesse in hebben, het mooiste is als er groepjes van 3 á 4 studenten ontstaan. Je kunt ook van tevoren groepjes maken en de boeken toewijzen, het is een beetje afhankelijk van je groep.
 - Geef de leerlingen de tijd om in hun boek te lezen, je kunt van tevoren ook een fragment kiezen.
-

2. Historische context (20 min)

- Laat de leerlingen in groepjes bij elkaar zitten. Laat ze vragen bedenken die ze nu hebben over het boek en de periode in de geschiedenis.
 - Loop rond om de vragen te beantwoorden.
 - Laat leerlingen samen de relevante gebeurtenissen en belangrijke maatschappelijke en politieke thema's uit deze tijd in een mindmap verwerken.
-

3. Eerste reflectie (15 min)

- Laat de groepjes gezamenlijk (in stilte) een kort fragment uit het boek lezen.
- Ze mogen daarna met elkaar de volgende vragen bespreken: Wat valt op aan de schrijfstijl? Wat roept het fragment bij hen op?
- Laat leerlingen individueel de reflectievragen hieronder invullen.

Differentiatiemogelijkheden:

- laat de leerlingen extra bronnen raadplegen over de auteur.

- geef de leerlingen in plaats van het boek een samenvatting of audiofragment.

4. Klassikaal nabespreken (10 min)

- Stimuleer open vragen: Wat verwacht je van het boek? Wat wil je leren?
 - Introduceer het doel van de lessenreeks: literaire én creatieve verdieping.
-

Reflectievragen:

- Wat weet je al van deze periode?
 - Wat valt je op aan de schrijfstijl van het boek?
 - Welke vragen roept het verhaal bij je op?
 - Wat denk je dat de auteur wil overbrengen?
-

Vervolg

In les 2 gaan leerlingen dieper in op literaire stijlkenmerken en de relatie tussen tekst en geschiedenis.

Lesbrief 2 – Literaire analyse: stijlkenmerken & historische kenmerken

Lesdoelen

- Leerlingen herkennen literaire stijlkenmerken in het gekozen boek.
 - Leerlingen koppelen literaire elementen aan de historische context.
 - Leerlingen maken de tijdsgeest visueel met een tijdlijn.
-

Tijd

2 lesuren (± 50 minuten per les)

Vereiste voorkennis

- Basiskennis van de historische context van het leesboek dat gekozen is.
-

Lesopbouw

1. Introductie: Literaire bril (20 min)

- Leg uit wat literaire analyse inhoudt: je kijkt naar hoe een verhaal is opgebouwd en welke middelen de auteur gebruikt.
- Introduceer begrippen:
 - **Vertelperspectief** (ik-persoon, alwetende verteller, etc.)
 - **Stijl** (woordgebruik, zinsbouw, ritme)
 - **Symboliek** (voorwerpen, gebeurtenissen met diepere betekenis)

Gebruik hierbij voorbeelden uit het boek of andere literatuur.

2. Fragmentanalyse (20 min)

- Kies 1–2 korte fragmenten uit het boek.
- Laat leerlingen in groepjes analyseren:
 - Wie vertelt het verhaal?
 - Wat valt op aan de stijl?
 - Zijn er symbolen of motieven zichtbaar?
 - Hoe zie je de invloed van de geschiedenis?
 - Welke boodschap wil de auteur hier overbrengen?

3. Koppelen aan historische context (20 min)

- Bespreek klassikaal hoe de auteur historische elementen verwerkt:
 - Wordt er verwezen naar echte gebeurtenissen?
 - Hoe beïnvloedt de tijdsgeest de personages?
 - Is er kritiek op de maatschappij?

Het is een waardevolle verdieping om leerlingen het verband te laten leggen met de actualiteit.

4. Creatieve verwerking: tijdlijn (30 min)

- Leerlingen maken een visuele weergave van hun analyse met een tijdlijn:
 - De leerlingen maken een tijdlijn van deze periode. Gebruik een format uit bijvoorbeeld Canva.
 - De leerlingen vullen belangrijke gebeurtenissen uit deze periode in op de tijdlijn.
 - Laat de leerlingen afbeeldingen op internet zoeken die passen bij deze periode. Verwerk deze op de tijdlijn.
 - Laat ze krantenberichten zoeken op Delpher uit deze periode en voeg op de juiste plaats toe op de tijdlijn.
 - Laat ze tekstfragmenten uit het boek verwerken op de tijdlijn.

Tip: laat studenten een gedicht schrijven dat past bij de sfeer van het boek of bij de stromingen uit deze periode. Voeg toe aan de tijdlijn.

4. Afsluiting (10 min)

- Maak afspraken over de tijdlijn: wie bewaart hem en waar?
 - Evaluatie van de les
-

Vervolg

In les 3 gaan leerlingen zelf schrijven vanuit een personage in het tijdperk van het boek, waarbij ze literaire stijlkenmerken toepassen.

Lesbrief 3 – Creatief schrijven I: andere perspectieven.

Lesdoelen

- Leerlingen schrijven een fictieve tekst vanuit een personage in het tijdperk van het boek.
 - Leerlingen verwerken historische feiten en literaire stijlkenmerken in hun eigen tekst.
 - Leerlingen werken aan empathisch en creatief vermogen door zich te verplaatsen in een ander perspectief.
-

Tijd

2 lesuren (± 50 minuten per les)

Vereiste voorkennis

- Inzicht in de historische context van het boek (les 1).
 - Basiskennis van literaire stijlkenmerken (les 2).
-

Lesopbouw

1. Introductie (20 min)

- Leg uit dat leerlingen gaan schrijven vanuit een fictief personage in het tijdperk van het boek.
- Bespreek het verschil tussen een dagboekfragment en een verhaal:
 - **Dagboek:** intiem, persoonlijk, reflectief.
 - **Verhaal:** gestructureerde tekst met een opbouw en een plot.
- Laat voorbeelden zien van historische dagboeken (bijv. Anne Frank vs. Het meisje dat er niet mocht zijn)

Tip: Gebruik een korte video of afbeeldingen om de sfeer van het tijdperk te versterken.

2. Personageontwikkeling (20 min)

- Laat leerlingen een personage uit het boek kiezen, anders dan de hoofdperso(o)n(en):
 - Burger, soldaat, kind, moeder, kunstenaar, etc.
- Gebruik onderstaande vragen om het personage uit te werken:
 - Wie ben je?
 - Wat maak je mee?

- Wat zijn je emoties en gedachten?
 - Welke historische feiten spelen een rol?
-

3. Schrijfpdracht (40 min)

- Leerlingen schrijven individueel een dagboekfragment of verhaal van 250–400 woorden.
- Stimuleer het gebruik van stijlkenmerken uit het boek:
 - Woordgebruik, zinsbouw, sfeer, symboliek.
- Laat leerlingen tussendoor kort overleggen in groepjes om ideeën uit te wisselen.

Verdieping: Laat gevorderde leerlingen experimenteren met verdiepende literaire technieken zoals herhaling, metaforen of ironie.

4. Afsluiting (10 min)

- Hoe was het om dit te doen?
 - Kijk je met andere ogen naar het boek?
 - Heeft iemand iets geschreven waar hij trots op is? Zo ja, wil je een zin voorlezen?
 - Evaluatie van de les
-

Mogelijke differentiatie

- **Ondersteuning:**
 - Gebruik schrijfkaders of voorbeeldzinnen om leerlingen mee op weg te helpen.
 - Geef leerlingen die moeite hebben met kiezen een lijst met kant-en-klare personages.
 - **Verdieping:** Laat leerlingen een tweede tekst schrijven vanuit een ander perspectief (bijv. tegenstander of familielid).
-

Vervolg

In les 4 herschrijven leerlingen een scène of het einde van het boek vanuit een ander perspectief, waarbij ze hun literaire vaardigheden verder ontwikkelen.

Lesbrief 4 – Creatief schrijven II: een andere tijd

Lesdoelen

- Leerlingen verdiepen hun inzicht in personages, motieven en literaire stijl.
 - Leerlingen oefenen met het geloofwaardig en creatief (her)schrijven van literatuur.
 - Leerlingen krijgen inzicht in wisselende waardepatronen
-

Tijd

2 lesuren (± 50 minuten per les)

Vereiste voorkennis

- Kennis van het verhaal, personages en thema's.
 - Inzicht in literaire stijlkenmerken (les 2).
 - Ervaring met creatief schrijven (les 3).
-

Lesopbouw

1. Introductie: (20 min)

Bespreek de nieuwe hedendaagse setting waarin de leerlingen gaan herschrijven. Gebruik een korte scène uit een bekend boek en bespreek hoe het anders had kunnen verlopen. Wat komt iemand tegen? Welke vernieuwingen en veranderingen hebben er plaatsgevonden? Wat zou hij of zij denken van onze levens?

- Zet modeling in en gebruik voorbeelden.
-

2. Keuze voorbereiden (15 min)

- Laat leerlingen een scène bedenken om te schrijven.
 - Welke scène kies je?
 - Wie vertelt nu?
 - Wat verandert er en waarom?
 - Hoe houd je het geloofwaardig?

Differentiatie: Geef leerlingen die moeite hebben met kiezen een lijst met suggesties of fragmenten.

3. Schrijfopdracht (40 min)

- Leerlingen schrijven hun alternatieve scène (300–500 woorden).

- Stimuleer het gebruik van literaire stijlkenmerken en historische geloofwaardigheid.
- Laat leerlingen tussendoor kort overleggen in groepjes om feedback te geven en elkaar ideeën aan te dragen.

Verdieping: Laat gevorderde leerlingen experimenteren met vorm (bijv. stream of consciousness, innerlijke monoloog).

4. Afsluiting (15 min)

- Vraag of er leerlingen zijn die een stukje willen voorlezen.
 - Bespreek: Wat maakt een herschreven scène goed? Hoe blijft het geloofwaardig?
 - Evaluatie les
-

Differentiatie

- **Ondersteuning:** Gebruik schrijfkaders of voorbeeldfragmenten.
 - **Verdieping:** Laat leerlingen een scène herschrijven in een ander genre (bijv. thriller, satire, sciencefiction).
-

Vervolg

In les 5 gaan leerlingen hun teksten redigeren en voorbereiden op presentatie tijdens het literair mini-festival.

Lesbrief 5 – Redigeren

Lesdoelen

- Leerlingen leren hun eigen tekst kritisch te herzien en te verbeteren.
 - Leerlingen geven en ontvangen peer feedback op inhoud, stijl en vorm.
-

Tijd

2 lessen (± 50 minuten per les)

Gebruik eventueel het eerste halfuur voor het afmaken van verhalen.

Vereiste voorkennis

- Een afgeronde eerste versie van twee creatieve teksten (les 3 en 4).
 - Basiskennis van literaire stijl en historische context.
 - Ervaring met samenwerken en feedback geven.
-

Lesopbouw

1. Peerfeedback (30 min)

- Bespreek het belang van redactie: een goede tekst ontstaat door herschrijven. Leg uit wat peerfeedback inhoudt: constructief, respectvol, gericht op verbetering.
 - Leerlingen kijken eerst kritisch naar hun eigen tekst, een zelfevaluatie.
 - Vervolgens wisselen de leerlingen hun teksten uit in hun groepje.
 - Gebruik het feedbackformulier met gerichte feedbackvragen:
 - Wat is het sterkste deel van de tekst?
 - Wat kan duidelijker of krachtiger?
 - Is de stijl passend bij het tijdperk en personage?
 - Hoe komt de boodschap over?
 - Welke tip en top heb je voor de schrijver?
-

2. Herschrijven & redigeren (35 min)

Leerlingen verwerken de feedback in hun tekst.

- Focus op:
 - Taalgebruik en stijl
 - Historische geloofwaardigheid
 - Literaire kracht (beeldspraak, ritme, perspectief)
 - Zorg dat de leerlingen hun tekst afronden voor presentatie.
-

3. Presentatievoorbereiding (20 min)

Introduceer de *verplichte* presentatievormen:

- Voordracht (live of opgenomen) / podcast of audiofragment (van de tekst)
 - Digitale presentatie (van de tekst)
 - Poster of collage van de tijdlijn
 - Leerlingen kiezen binnen hun groepje de tekst die zij het beste geschreven vinden om voor te dragen.
 - De leerlingen overleggen over de voordracht: één persoon? Opgenomen of live? Meerdere personen? Digitaal op het bord?
 - Laat leerlingen een korte pitch voorbereiden: welk boek lazen zij en waar gaat het over? Wat weten ze nu over deze historische periode? Wat vinden ze goed aan de geschreven tekst en waarom?
-

4. Afsluiting (10 min)

- Alles klaar voor de presentaties?
 - Evaluatie les
-

Vervolg

In les 6 presenteren leerlingen hun werk tijdens het literair mini-festival en reflecteren op hun leerproces.

Lesbrief 6 – Presentatie & reflectie: literair mini-festival

Lesdoelen

- Leerlingen presenteren hun werk op een creatieve manier.
 - Leerlingen reflecteren op hun leerproces en persoonlijke ontwikkeling.
-

Tijd

2 lesuren (± 50 minuten, totaal 100 minuten)

Optioneel: maak er een open klasmoment met publiek van (ouders, collega's, andere klassen).

Vereiste voorkennis

- Een afgeronde en geredigeerde creatieve tekst (les 5).
 - Een voorbereide presentatievorm (voordracht, poster, podcast, collage, etc.).
-

Lesopbouw

1. Introductie: festivalsetting (15 min)

Richt het lokaal samen met de klas in als een festivalruimte met gezellige tafels en hoekjes. Eventueel met slingers of vlaggetjes en/of koffie + thee.

- Leg uit dat dit lesuur draait om laten zien wat er is gemaakt. Dat ze trots kunnen zijn op hun werk.
 - Bespreek de opzet: presentaties in kleine groepen, één voor één presenteren. Bezoekers draaien mee.
 - Herinner aan de afspraken: respect, aandacht, positieve feedback.
-

2. Presentaties (45 min)

Leerlingen presenteren hun werk in de gekozen vorm:

- **Voordracht:** voorlezen of vertellen van hun tekst.
- **Poster/collage:** uitleggen van de visuele presentatie.
- **Podcast/audio:** afspelen.
- **Digitale presentatie:** tonen via laptop.

Werkvormen:

- Kleine groepen: leerlingen presenteren in vaste groepjes en wisselen door. De bezoekers draaien mee.
 - Na iedere presentatie vullen de andere groepjes (evt. bezoekers) een complimentenkaartje in.
-

3. Reflectie (10 min)

Leerlingen vullen onderstaande reflectievragen individueel in (evt. digitaal):

- Waar ben je trots op?
 - Wat heb je geleerd over literatuur en geschiedenis?
 - Wat heb je geleerd over het tijdperk en het boek?
 - Wat heb je ontdekt over jezelf als schrijver?
 - Wat vond je het leukst of moeilijkst?
 - Wat zou je een volgende keer anders doen?
-

4. Afsluiting (10 min)

- Bespreek de prestaties met de klas, benoem ook mooie complimenten.
 - Sluit af met een korte terugblik op de hele lessenreeks.
 - Maak van alle geschreven verhalen een bundel 'stemmen uit het verleden'. Maak per boek een thema zodat alle verhalen opgenomen worden. Deel dit de eerstvolgende les met de klas. Je eigen verhaal gepubliceerd zien is de kers op de taart van het harde werk.
-

5. Opruimen festival (10 min)

- Laat het lokaal gezamenlijk weer netjes achter.
-

Lijst met boeksuggesties

Op lezenvoordelijst.nl kun je een niveautest doen, kies een boek op het juiste niveau om met plezier te kunnen lezen. Hieronder volgt een lijst met Young Adult en volwassenromans met historisch thema.

Young Adult, 12-15 jaar

De bibliothecaresse van Auschwitz – Salvio Rubio (WO II)

De nacht in de Telegraph Club – (na 1950)

De poppenspeler van Lampedusa – Rindert Kromhout (WO II)

De rest van ons leven -Els Beerten (WO II)

Onheilsdochter – Jean Claude van Rijckeghem (monniken & ridders)

De tunnel – Anna Woltz (WO II)

De naam van mijn vader – Rindert Kromhout (WO II)

Stilte heeft een eigen stem – Ruta Sepetys (na 1950)

Twee fonkelrode sterren in de blinkend witte sneeuw – Davide Morosinotto (WO II)

Ijzerkop – Jean Claude van Rijckeghem (pruiken en revoluties)

Alles komt goed, altijd – Kathleen Vereecken (WO I)

Hendrick, de Hollandsche Indiaan – Bianca Mastenbroek (ontdekkingsreizen)

Nooit meer thuis – Martine Letterie (Nederlands- Indië, 1949)

Piratenzoon – Rob Ruggenberg (Tachtigjarige Oorlog)

Vlucht uit Sint Petersburg – Marian Hoefnagel (Russische Revolutie)

Haaieneiland – Rob Ruggenberg (ontdekkingsreizen)

Kroonsz – Marco kunst (regenten & vorsten)

Gladiator 1: vechten voor vrijheid – Simon Scarrow (romeinen)

Soldaten huilen niet – Rindert Kromhout (Wereldoorlogen)

De hondeneters – Marita de Sterck (WO I)

De guillotine – Simone van der Vlugt (Franse revolutie)

Geef me de ruimte! – Thea Beckmann (Honderjarige Oorlog)

De wonderverteller, over de reizen van Marco Polo – Lida Dijkstra (steden & staten)

Kruistocht in spijkerbroek – Thea Beckmann (steden & staten)

Wij zijn de Bickers! – Simone van der Vlugt (regenten & vorsten)

Hasse Simonsdochter – Thea Beckmann (regenten & vorsten)

Het boek van Jongen- Catherine Gilbert Murdock (steden & staten)
Wisselkinderen – Thijs Goverde (monniken & ridders)
Oliver Twist – Charles Dickens met bewerking van Tiny Fisscher (burgers en stoommachines)
De reis van Sofie Grossman – Elisabeth Mollema (burgers & stoommachines)
Odysseus – Eleonora Fornasari & Anna Lang (Grieken)
Hercules - Eleonora Fornasari & Anna Lang (Grieken)
De tocht van de Argonauten – Simone Kramer (Grieken)
De koffiedief – Tom Hillenbrand (regenten & vorsten)
Als ik er niet meer ben – Beau Charlotte (WO I)
De hemel in het ijs – Adrienne Young (monniken & ridders)
Het zwarte jaar – Ineke Kraijo (burgers & stoommachine)
Les Miserables – Victor Hugo (uitgeverij Eenvoudig Communiceren) (Franse Revolutie)
Max Havelaar – Multatuli (uitgeverij Eenvoudig Communiceren) (burgers & stoommachines)
Eline Vere – Louis Couperus (uitgeverij Eenvoudig Communiceren) (burgers & stoommachines)
Het achterhuis – Anne Frank (WO II)
Historie van mejuffrouw Sara Burgerhart – Betje Wolff en Aagje Deken (pruiken & revoluties)
Scheepjongens van de Bontekoe – Johan Fabricius (burgers & stoommachines)

Young adult , 15-18 jaar

De aanslag – Harry Mulisch (WO II)
Hogere machten – Joost de Vries (interbellum)
De onzichtbaren – Frank Nellen (tijd van tv)
Luister- Sacha Bronwasser (tijd van tv)
Wat ons nog rest – Aline Sax (WO II)
4328. Dochten van een zwarthemd- Bianca Mastenbroek (WO II)
Land van echo's – Mark H. Stokmans (WO I)
Winarta – Basuki Gunawan (onafhankelijk Indonesië)
De Camino – Anya Niewierra (tijd van tv)
Fortuna's kinderen – Annejet van der Zijl (burgers & stoommachine)
Kom Atir kom – Agnita de Ranitz (burgers & stoommachines)
De herinnerde soldaat – Anjet Daanje (WO I en interbellum)

Lichter dan ik – Dido Michielsen (Nederlands- Indië, burgers & stoommachines)

Schilderslief – Simone van der Vlugt (Regenten & Vorsten)

't Hooge Nest – Roxane van Iperen (WO II)

De dochter van de zeemeermin – Lydia Rood (tijd van steden en staten)

En we noemen hem – Marjolijn van Heemstra (WO II)

De tolk van Java- Alfred Birnsey (Nederlands- Indië)

Monte Carlo – Peter Terrin (tijd van tv)

Rode sneeuw in december – Simone van der Vlugt (Tachtigjarige Oorlog)

Het bloed in onze aderen – Miquel Bulnes (interbellum)

Vingers van marsepein – Rascha Peper (pruiken & revoluties)

24 uur in het oude Rome – Philip Matyzak (romeinen)

De mannen van Maria – Anneloes Timmerije (regenten & vorsten)

Voorbeeldschrijfkader

Hulp bij de schrijven van een creatieve tekst.

1. Inleiding

- Wie ben jij of is het personage?
- Waar speelt het zich af?
- Wat is de aanleiding of het probleem? En waarom is dit belangrijk?

Bijvoorbeeld: "Sinds de verhuizing naar een nieuwe stad voel ik me anders. Alles is nieuw en vreemd, behalve mijn dagboek."

2. Kern

- Wat gebeurt er? Beschrijf de belangrijkste gebeurtenissen.
- Hoe voelt de hoofdpersoon zich daarbij? Beschrijf emoties en gedachten.
- Wat zijn de gevolgen of reacties? Denk aan andere personen, de omgeving, of gevoelens en meningen.

Bijvoorbeeld: "Toen ik voor het eerst naar school ging, keek niemand naar me. Vinden ze me niet aardig?"

3. Afsluiting.

- Wat betekent de verandering voor het personage?
- Wat heeft de hoofdpersoon geleerd, ontdekt of besloten?
- Is er een bredere boodschap of inzicht?

Bijvoorbeeld: "Maar ik weet ook wel dat stilte niet betekent dat mensen je negeren. Soms wachten ze gewoon tot jij het gesprek begint."

- Maak tot slot jouw verhaal af met een krachtige zin, een vraag of een vooruitblik.

Bijvoorbeeld: "Morgen ga ik opnieuw proberen om nieuwe vrienden te maken. Misschien kan ik het ijs breken met een goede grap."

Hieronder staan gevoelens en woorden passend bij het tijdvak. Op de laatste pagina staan mogelijke openingszinnen en afsluitende zinnen.

De tijd van Jagers & Boeren (tot 3.000 v.C.)

Gevoelens

- Verwondering over natuur
- Angst voor roofdieren
- Trots op jacht of oogst
- Verdriet bij verlies van stamleden
- Respect voor rituelen
- Onzekerheid over seizoenen

Handige woorden:

stam, jacht, vuistbijl, holbewoner, grottekening, vuur, oogst, akkerbouw, vee, Egyptenaren, de Nijl.

Tijd van Grieken en Romeinen (300 v.C. – 500 n.C.)

Gevoelens

- Trots op hun burgerrechten
- Angst voor slavernij of oorlog
- Ontzag voor de goden
- Filosofisch nadenken over het leven
- Loyaal aan het Romeinse Rijk

Handige woorden:

Agora, forum, senator, gladiator, filosofen, tempel, legioen, toga, thermen, Colosseum, orakel, Romeins recht, keizer, Jezus Christus, Pax Romana.

De tijd van Monniken en Ridders (500 – 1000) en De tijd van steden en staten (1000 -1500)

Gevoelens

- Bang voor de pest
- Eerbied voor de kerk
- Angst voor straffen van de heer
- Trots op ambacht
- Hoop op een goede oogst
- Wanhoop bij hongersnood

Handige woorden:

horige, heer, leenman, kruistocht, kasteelmuur, zwaard, monnik, bijbel, pestlijders, marktplein, gilde.

Tijd van Ontdekkers en Hervormers (1500–1600)

Gevoelens

- Nieuwsgierigheid naar verre landen
- Twijfels over de kerk
- Woede over ketterij
- Trots op ontdekkingsreizen
- Angst voor inquisitie

Handige woorden:

kompas, hervorming, ketter, inquisitie, Maarten Luther, handelswaar, specerijen, wereldbeeld, zeekaart.

De tijd van Regenten & Vorsten (1600–1700)

Gevoelens

- Trots op rijkdom en kunst
- Onverschillig over slavernij
- Verwondering over wetenschap
- Angst voor zeeslagen

Handige woorden:

VOC, WIC, kolonie, scheepslogboek, Rembrandt, slavenhandel, microscoop, de Republiek, de Staten-Generaal

De tijd van pruiken & revoluties (1700-1800)

Gevoelens

- Verontwaardiging over ongelijkheid
- Hoop op verandering
- Angst voor revolutie
- Trots op kennis en rede
- Wantrouwen tegenover adel
- Begeerte naar vrijheid

Handige woorden:

Verlichting, absolutisme, revolutie, bestorming van de Bastille, encyclopedie, salons, standensamenleving, guillotine, grondwet, Vrijheid, gelijkheid, broederschap, patriotten.

De tijd van Burgers & Stoommachines (1800–1900)

Gevoelens

- Vermoeidheid door lange werkdagen
- Hoop op vooruitgang
- Onvrede over kinderarbeid
- Trots op techniek

Handige woorden:

fabriek, stoommachine, kinderarbeid, vakbond, spoorlijn, arbeiderswijk, uitvinding, kinderwetje van Van Houten, kolen.

De tijd van wereldoorlogen (1914–1945)

Gevoelens

- Angst voor bombardementen
- Verdriet om verlies
- Hoop op vrede
- Wantrouwen tegenover bezetter
- Trots op verzet

Handige woorden:

loopgraaf, gifgas, bezetting, onderduiken, NSB, verzetsgroep, rantsoen, dagboek, geallieerden. Marshallhulp, politionele acties, Bersiap,

De tijd van Televisie & Computer (vanaf 1950)

Gevoelens

- Opluchting na bevrijding
- Angst voor atoombom
- Hoop op wederopbouw
- Wantrouwen tussen Oost en West

Handige woorden:

IJzeren Gordijn, NAVO, Berlijnse Muur, wederopbouw, atoombom, Vietnamoorlog, welvaart, televisie, gastarbeider, jeugdcultuur.

Openingszinnen:

“Sinds de Franse troepen onze stad bezetten, is niets meer zoals het was.”

“De pest heeft ons dorp leeggehaald als een storm door een graanveld.”

“Iedere ochtend hoor ik het klockgelui van de kerktoren, daarna volgt het geroep van de marktkooplui.”

“Het is 13 november 1918. De oorlog lijkt voorbij, maar in mijn hoofd woedt hij nog.”

“Vandaag schrijf ik deze brief in het geheim, verborgen onder de vloerplanken.”

“Ze zeggen dat de geschiedenis ons zal vergeten. Maar ik wil dat iemand weet wie ik was.”

“Mijn naam is Jakob, ik ben 17 jaar en werk sinds kort in de scheepswerf van Harlingen.”

“Als dochter van een kruidenvrouw weet ik hoe de wind ruikt vóór een storm.”

“Ik ben geen held. Ik ben gewoon iemand die wil overleven.”

“Vandaag is het 14 mei 1940. De lucht boven Rotterdam brandt, en mijn hart brandt mee.”

“Ze zeggen dat je went aan angst. Ik geloof dat niet. Ik voel hem elke ochtend opnieuw.”

“De straten zijn leeg, op het geluid van houten klompen na. Het is 1672, het Rampjaar.”

“De zon stond laag boven de plantage toen ik hoorde dat de inspecteur kwam.”

“Het is 1917. De oorlog sleept zich voort, en ik tel de dagen met potloodstrepen op de muur.”

“Wat is vrijheid waard als je het alleen op papier bestaat?”

Afsluitende zinnen

“Ik weet niet of iemand zich mij zal herinneren, maar ik heb geschreven zodat ik niet vergeten word.”

“De oorlog nam veel, maar hij gaf me ook woorden. En dit zijn die van mij.”

“Misschien is dit geen einde, maar een begin .”

“Toen ik de deur achter me sloot, wist ik dat ik nooit meer terug zou komen.”

“Ze vonden mijn brief pas jaren later, onder de vloerplank. Maar ik had hem al lang geschreven.”

“En toen werd het stil. Niet buiten, maar in mij.”

“De zon brak door de mist, en ik wist: morgen begint opnieuw.”

“Ik heb geleerd dat zelfs in de donkerste tijden, iemand een kaars kan aansteken.”

“Als je dit leest, weet dan dat ik heb geleefd.”

“De zon komt op boven de ruïnes. Misschien is dat genoeg”.